
سرائیکی دیاں بچکاراوازاں

محمد اسلم رسو پوری

سارے حق لکھاری دے تاں ہن

ناں کتاب	سرائیکی زبان دیاں ہچکاراوازاں
ناں لکھاری	محمد اسلم رسو پوری
تعداد	500
چھاپائی داسال	مارچ 2009
چھاپن والے	سرائیکی پبلیکیشنز رسو پورہ، تحصیل جام پور ضلع راہن پور ہوٹا نئی پرنٹنگس پریس ڈیرہ غازی خان

نانویں

اُٹنی پیاری دھی مس واصفہ جبین دے ناں
جئیں اُپٹے پی، ایچ۔ ڈی دے مقالے دی تیاری وچوں
وقت کڈھ تے ایں تحریر دی کتابت کرائی۔ اتے قیمتی
مشورے پڑتے۔

تندیر

- ۱۔ منڈھلی کالج ۴
- ۲۔ زبان دامنڈھتے پہلا وطن ۷
- ۳۔ پہلی زبان دی ہجرت تے اولادوں ۱۰
- ۴۔ افریقی زبانیں دیاں کجھ خصوصیات ۱۵
- ۵۔ سرائیکی زبان دیاں مچکاراوازاں ۲۱
- ۶۔ فرہنگ ۳۱

پچکاراوازاں جینکوں میں اپنی کتاب ”سرائیکی زبان اوندرا رسم الخط اتے اووازاں“ وچ درآمدی اووازاں آکھیا ہا۔ میڈے خیال مطابق منڈا خاندان دی ہک پرائی زبان منڈاری کنوں گھدیاں بگیاں ہن۔ اتے کئی حوالیں دی بنیاد تے میڈا خیال ہا جو وادی سندھ وچ دراوڑیں کنوں پہلے اتھاں منڈا قبائل دا دور دورا ہا۔ جیندی وجہ کنوں منڈا اتے خصوصی طور تے پرائی منڈاری زبان دے سرائیکی زبان آتے رسم درواج تے اثرات ہن۔ میں اپنے ہک مضمون چیرھا رسالہ ”سوچ“، جام پور وچ چھپیا ہا اے ثابت کرنا دی کوشش کیتی ہئی جو وادی سندھ دی تہذیب دی بنیاد منڈا قبائل نے چولستان وچ رکھی ہئی۔

اج تقریباً ایہہ گالھ طے شدہ اے۔ ہاورڈ یونیورسٹی دے سٹکرت اتے انڈین سٹڈیز دے شعبہ دے پروفیسر Michael Witzel نے اپنے ہک تفصیلی مضمون Substrate language in old Indo Aryan----
----the language of the Punjab was para Munda already during the Indus period (2600-1900 BCE) page

13

ایندے نال او منڈا زبانیں وچ پچکاراوازاں دی موجودگی دا اظہار وی کریندیں۔ جیڑی ہک طور تے میڈی ابتدائی تحقیق دی تائید کریندے۔ اوکھدے

It should be noted that Sumerain has implosive consonants just as Munda, Khasi ,Khmer--"page 12

(ii)

تاہم اپنی اس تحقیق دے باوجود میکوں ایسے خیال ہمیشہ تنگ کریندا رہیا جو پرائی منڈا اتے منڈاری زبان وچ اے پکاراوازاں کتھوں آیاں۔

میں اپنی ایسے کوشش جاری رکھی۔ اتے اپنے منصوبے جو۔ ابتدائی انسانی معدوم زبان دے اثرات جنوبی ایشیائی زبانیں وچ۔ کیرھی حدتائیں موجود ہن نے میکوں قدیم افریقی زبانیں ڈیوتوجہ کیتا۔ میڈا خیال اے جو اوں ابتدائی انسانی زبان دے اثرات وادی سندھ دیں ہنھیں زبانیں خصوصاً سرائیکی وچ وی لہھیے وچ سگدین کیوں جو ابتدائی افریقی انسان دا وادی سندھ وچ آؤن ثابت اے۔ اتے ایسے چھوٹا جیہاں کتا بچہ پکاراوازاں دے حوالے نال اس کوشش دا نتیجہ اے۔

محمد اسلم رسول پوری

18-5-09

مُنڈھلی ڳالھ

موجوده انسان وارثاً افریقہ وچ تھیا۔ اے اُون اپنی پہلی زبان وی اتھائیں الاون شروع کیتی۔ جیندے بارے خیال اے جو او معدوم تھی گئی اے۔ لیکن جڈا اُون ابتدائی انسان افریقہ کنوں اپنی پہلی زبان نال دنیا دے مختلف علاقیاں وچ ہجرت کیتی تاں تاریخ دے لمبے عرصے وچ انسان دیاں مختلف نسلاں اے مختلف زبانوں وچ وچ آیاں۔

اج بہوں سارے ماہرین لسانیات دا خیال اے جو اُون ابتدائی زبان دے اثرات دنیا دیں مختلف زبانیں وچ کہیں نہ کہیں حوالے نال موجود ہن۔ اے واسطے ڈھیر ساریں زبانیں دی لغت دے حوالے نال Swadish list تیار کیتی گئی اے۔ جیندے وچ دنیا دیں مختلف زبانیں دا ابتدائی اشتراک ملدے۔ اے بہوں سارے ماہرین لسانیات نے ابتدائی زبان دی تلاش واسطے افریقی زبانیں تے کم کیچے جیندے وچ ڈاکٹر جوزف گرین برگ وی شامل ہن۔ ایندے علاوہ ابتدائی انسانی زبان اے اوندے اثرات بگولن واسطے باقاعدہ پروجیکٹ بنائے کھین۔

عام طور تے ماہرین لسانیات دا خیال اے۔ جو یسین اے فرانس وچ پولی وینجی والی زبان Basque دا اُون ابتدائی انسانی زبان نال کافی قریبی تعلق اے۔ اتھوں دلچسپ ڳالھ ایہہ اے جو پاکستان وچ پولی وینجی والی زبان بروشسکی دا تعلق Basque نال دریافت کر گھدا اچھے۔ اے ایہہ ڈوہیاں زبانوں Isolated languages دے زمرہ وچ اندین۔ ایڈوانٹی لینڈ جیرھا Linguistic archeologist اے۔ ابتدائی انسانی زبانوں Saharan زبان دا نال

پڑندے۔ اوندی تحقیق مطابق، ابتدائی زبان دے اثرات Basque دے نال نال دراوڑی زبانیں (پاکستان وچ ہک دراوڑی زبان براہوئی بولی ویندی اے) سنسکرت وچ دی پاتے ویندیں۔ انھیں ساریں تحقیقات دی روشنی وچ اسساں اگر ڈیکھوں تاں پاکستانی اتے خصوصی طور تے وادی سندھ (جسٹاں ابتدائی افریقی انسان دا آوٹن ثابت اے) دیں زبانیں (جیندے وچ سرائیکی۔ سندھی شامل ہن)۔ وچ ابتدائی انسانی زبان دے اثرات تھی سگدیں۔ اہاوجاے جو میں این تحریر وچ سرائیکی دی بچکاراوازیں دی تلاش وچ پرائزیں افریقی زبانیں نال ٹیھیں قدیم زبانیں منڈا اتے دراوڑی داوی جائزہ گھدے۔

سرائیکی دیاں بچکاراوازاں پ وچ ڈتے بگ ہن۔ ایہہ اووازاں ہواکوں اندر چھکن نال ادا تھیندن۔ انھیں کوں implosive sounds آکھیا ویندے۔ ایہہ اووازاں این ادا تھیندن جیویں کہیں ڈھانڈے کوں بچکار ڈتے تے سڈیا ویندے۔ پہلے میں آپنی کتاب سرائیکی زبان اوندار سم الخط اتے اووازاں وچ انہیں اووازیں کوں درآمدی اووازاں لکھیا ہاتے میڈا خیال ہا جو ایہہ پرانی منڈاری کون آیاں ہوسن لیکن نویں تحقیق نال میکوں اے محسوس تھے جو ایہہ ابتدائی افریقی زبان کون آئیں۔ ہن میں آپنی این نویں تحریر وچ درآمدی دی بجائے انہیں کو بچکار اووازاں اہاں کیوں جو کجھ سنگتیں داخل خیال ہا جو درآمدی اووازیں دا مطلب درآمدیتیاں ہونیاں اووازاں تھی سگدے۔

پروفیسر ظلیل صدیقی نے آپنی کتاب آواز شناسی وچ انہیں کوں درون کش اووازاں آکھے۔ جڈاں جو ڈاکٹر الہی بخش اختر اعوان نے انہیں اووازیں کوں درانجاریہ آکھے۔ Implosive دے ایہہ ڈوہیں ترجمے بھاری بھر کم ہن جیرھے سرائیکی زبان دی مٹھاس ملامت اتے سادگی نال تعلق نہ رکھدے ہن۔ ات واسطے انہیں اووازیں واسطے ایہہ ترجمہ میں اینڈریو جیکس دی مستند تے مشہور

Jatki or western punjabi (Lahore 1900 p/48)۔ کنوں گھدے۔ او

آپٹی این ڈکشنری وچ لکھ دے۔ Buchkar: a sound made by

drawing in the air between closed lips .used to animals

ایہہ آوازاں آوں دور دیاں یادگار ہن جڈاں ابتدائی افریقی انسان جانوریں دا شکار کریندا ہاتے انہیں کول پکڑن واسطے پیکار تال کم گھندا ہا۔ اتے بعد وچ جانور پالٹن دے دور وچ وی ایہہ آوازاں کم آندیاں ہن۔

ایندے علاوہ ترے Nazal Sounds ہن۔ جنھیں وچ ”نچا“، ”چکا“ اتے ”ٹا“ شامل

ہن۔ انھیں وچوں پہلیاں ڈو آوازاں Digraph (دوہری ترتیم) دے طور تے استعمال

تھیندین۔ ایندیاں کئی مثالوں دیاں مختلف زبانیں وچ ملدین۔ مثال دے طور تے انگریزی

وچ ae دا کٹھا استعمال وغیرہ۔ ات اسطے سرائیکی وچ سندھی وانگوں انج علامت بناوٹن دی لوڑ

کئے نہیں۔ البتہ ٹن دی انج علامت بنائی گئی اے۔ ایہہ علامت سندھی پنجابی دے علاوہ کئی

بھنھیں زبانیں وچ وی ملدی اے۔

عام طور تے ایں تحریر دا مقصد پیکار آوازاں دی اصلیت دی گول پھول ہی۔ تاہم سرسری طور

تے سرائیکی زبان دے صوتی نظام دین جنھیں خصوصیات دا جزوی جائزہ وی گھدا گئے۔

ایں کتاب دی اشاعت وچ اشرف مہزدار ڈاکٹر نعیم بلوچ، فرقان۔ ایچ آڈیروی تے مصدق عباس

دی مدد شامل رہی اے۔

محمد اسلم رسول پوری

زبان دامنڈھ تے پہلا وطن

یقینی طور تے نہیں آکھیا ونج سگدا۔ جو انسانی زبان دامنڈھ کڈاں کنوں پدھا گیا۔
البتہ جیرھلے انسانی دماغ ہک مخصوص حد تاں ترقی کر گھدی (صابر۔ 132) اوندی زبان
تا لو کنوں انج تھی گئی (خان۔ ۱) تے صوتی تھوڑی وی کم کرن لگے تاں انسان ونج الاونڈی
صلاحیت پیدا تھی گئی۔

ایں بارے ونج تقریباً پچاھ ہزار سالیں کنوں ہک لکھ ویہ ہزار سال پہلے تاں دا
اندازہ لایا ویندے (۱) منڈھ ونج انسان صرف گلھے لفظ الیند اہا۔ جیویں جو ہک نکابال آپنی ماہ بولی
سکھدیں ہوئیں کریندے۔ اومنڈھلا انسان ایں ہک لفظ کنوں کئی مفہوم مراد گھند اہا۔ مثال دے
طور تے او جیرھلے شینے دا لفظ اہا تاں اوند ا مطلب ہوندا ہا شینے اندا پئے، شینے دھے ونج لکھا ہویا
اے وغیرہ (روسپوری 87)

ایہہ تقریباً طے اے جو انسان نے آپنی موجودہ صورت افریقہ ونج حاصل کیتی (2)
خیال کیتا ویندے جو زبان وی اتھائیں الاونڈی شروع کیتی۔ اوں نیں پہلا سفر مشرقی افریقہ کنوں
تقریباً سٹھ ہزار سال پہلے شروع کیتا۔ اوں دور ونج غالباً انسان دی نینڈر تھل (Neanderthal)
قسم وجود ونج آگئی ہی (معلومات 314)

ایہہ پہلا سفر انسان نے Red sea کوں پار کرتے کیتا۔ اتے سعودی عرب، ایران،
پاکستان تے ہندوستان دے سمندری تے خشکی راہیں انڈیمان دے جزیریں کنوں گزدا ہویا

ہزاروں سالیں بعد نیوگنی وچ اپڑیا۔ ایندا تعلق M-Halogroup نال ہا

ڈو جھاسفروی اوس نے افریقہ دی دریائے نیل دی وادی کنوں شروع کیتا۔ او ایشیا وچ سینا دے علاقے کوں عبور کرتے ڈو حصیں وچ ونڈ جی گیا۔ ہک حصہ یورپ ڈو چلا گیا۔ اتے ڈو جھاحصہ (گروہ) انھیں پرانے رتیں نال پاکستانی علاقیں وچ پیچیا۔ این گروپ دا تعلق M-Halogroup نال ہا (3) پہلے اتے ڈو جھہ گروپ دے کجھ لوک مشرق وسطی وچ وی رہ گئے۔ جنھن کئی زبانیں آپنی نویں شکل بٹائی (4) اوس ویلھے انسان جیڑھی ابتدائی زبان الیندا ہا۔ لسانی آثار دے مشہور ماہر ایڈونائی لینڈ (1927۔۔) اوکوں فرضی نال صحارن (Saharan) پڑتے۔ ایڈونائی لینڈ دے مطابق اوس ابتدائی افریقی زبان دے اثرات سپین تے فرانس وچ بولی وچن والی زبان Basque اتے جاپان دی ہک زبان (Ainu) دے علاوہ دراوڑی زبانیں اتے سنسکرت وچ وی ملدن۔

ایڈونائی لینڈ وانگوں دنیا دے کئی وڈے ماہرین لسانیات ڈاکٹر جوزف گرین برگ تے Merritt Ruhlen دی انسان دا پہلا وطن افریقہ اتے پہلی زبان افریقی قرار پڑیندن (5) تے دنیا دیاں باقی زبانیں اوس زبان کنوں نکھتن۔ این سلسلے وچ ڈاکٹر جوزف گرین برگ نے افریقی زبانیں تے کم دے دوران انڈیمان وچ بولی وچن والیں زبانیں تے وی کم کیتے جڈاں جواوں دے شاگرد Merritt Ruhlen نے پرانے امریکی زبانیں تے کم کرتے انھیں وچ کئی رشتے

انگولین۔ (6)

حوالے

- 1- http://en.wikipedia.org/wiki./origin_of_language
- 2- http://en.wikipedia.org/wiki/origin_of_language
3. http://en.wikipedia.org/wiki/out_of_africa_theory
4. Urdu/hinds: an artificial divide
5. http://en.wikipedia.org/wiki/out-of_africa-theory

http://en.wikipedia.org/wiki/mirrit_ruhlen

- 7 رسول پوری، محمد اسلم، لسانی مضامین، سرائیکی پبلیکیشنز، رسول پور تحصیل جام پور ضلع راجن پور۔ سن اشاعت اگست 2006ء
- 8 صابر، مجیدہ، مسز، علم السانیات، اردو سائنس بورڈ، 299۔ اپر مال لاہور۔ طبع اول 1990ء
- 9- معلومات، ماہنامہ مدیر سید مظفر حسین، چوک سنت نگر۔ لاہور مارچ 1971ء
- 10- خان، محبوب عالم، ڈاکٹر اردو کا صوتی نظام، مقتدرہ قومی زبان پطرس بخاری روڈ، 4/8۔ اسلام آباد طبع اول 1997ء

پہلی زبان دی ہجرت تے اوندیاں اولاداں

انسان جیرھے ویلھے تقریباً سٹھ ہزار سال پہلے افریقہ کنوں روانہ تھیا تاں او اچٹی ابتدائی افریقی زبان گٹوں نال گھن ٹریا (۱) اینویں ڈو جھی ہجرت وچ دی اوندی زبان اوندے نال ہئی۔ ڈو جھے سفر دے دوران او افریقہ کنوں نکل تے ڈو حصیں وچ ونڈیج گیا۔ یک حصہ یورپ ڈو گیا۔ تے ڈو جھا اپنے بیو مار دے پرائے رستے تے ٹریا۔ اتے وادی سندھ وچ آن اپڑیا۔ (2) جڈاں جو کجھ حصہ مشرق وسطیٰ (میسوپوٹیمیا) دے علاقے وچ وی رہ گیا۔

ایں ہزاریں سالیں دی مند دے دوران اوندے وڈے وڈے دیاں ہزاراں نسلاں دنیا دے کافی علاقیاں وچ درگھر گیاں۔ اوچین، تبت، تے سائبیریا تاں کیں سچ کراہیں سائبیریا اتے الاسکا (شمالی امریکہ) دی درمیانی برفانی پل عبور کریندیں ہوئیں شمالی امریکہ وچ وچ بچیاں۔ (نویں تحقیق مطابق افریقی ڈو گروہیں وچ امریکہ بچے۔ یک گروہ مغربی افریقہ کنوں جنوبی امریکہ گیا جڈاں جو انھیں براعظمتیں دیاں سرحدیں رکھدیاں ہن۔)

ایں دوران انسان دیاں کئی نسلاں وجود وچ آگیاں ہن۔ جینکوں ماہرین بشریات عام طور تے سچ گروہیں وچ ونڈیندن (احمد۔ 19)

1- سیاہ رنگ (ابتدائی تے موجودہ افریقی باشندے)

2- گندی رنگ (عرب، ایران، پاکستان، ہندوستان وغیرہ دے

باشندے)

- 3- زرد رنگ (تبت، منگولیا، کوریا، چین، جاپان وغیرہ دے باشندے)
- 4- لال رنگ (امریکہ دے پرانے باشندے، توڑے جو انھیں دارنگ کرتا کئے
نہیں مگر اولیٰ طورے انفرادیت رکھدن)
- 5- سفید رنگ (یورپی اتے امریکی لوک)
- جنوبی ایشیا وچ دی انھیں مختلف نسلیں دے لوک اندے رہیے۔ ڈاکٹر۔ بی۔ ایس۔ گوبالتھان
انھیں آوٹن والیں نسلیں دی ترتیب تے حالات ایں بیان کریدن:
- 1-Negrito ((نیگرائیڈ)) اصل افریقہ دے ہن، ہندوستان دے سب کنوں پہلے باشندے
ہن۔ اتے انھیں دیاں اولاداں نکو بار تے انڈیمان وچ رہندین۔
- 2- (Austriacs) Proto. Australiods ایہہ گرائیڈ کنوں بعد وچ آوٹن والا
گروپ اے ایہہ سارے ہندوستان وچ درگھر گئے۔ انھیں وادی سندھ دی تہذیب دی بنیاد
رکھی۔ انہیں کاشتکاری شروع کیتی۔ اتے سبزیاں رہائیاں، اتے گنے کنوں کھنڈ بناوٹن دامنڈھ
پدھا۔ انھیں دیاں زبانان، کول، منڈاری، ہو ہندوستان دے ادھلے تے پوآدھی (مشرقی)
علاقے وچ لائیاں ویندین، ایہہ ڈوجھے ججری دور وچ رہندے ہن۔ اتے آخری ججری دور وچ
سارے ہندوستان وچ درگھر پے ہن۔
- 3- Mongoloids (منگول) انھیں داتعلق منگولیا، چین اتے تبت نال اے۔ ایہہ
آسام، ناگالینڈ، لداخ اتے سکم وچ رہندے ہن۔ پہلی نسل نال انھیں داتعلق اے۔
- 4- Dravidians (دراوڑ) ایہہ جنوب مغربی ایشیا، ترکی، کریٹ (Crete) اتے یونان کنوں

آئے۔ انھیں بارے آکھیا ویندے جو انھیں وادی سندھ دی تہذیب کوں عروج ڈاتا۔ جہاں دیاں باقیات موئن جو دازو، ہڑپا تے شاید جلیل آباد تے چولستان وچ پاتیاں ویندن۔

5- Aryans یا Nardics ایہہ سنٹرل ایشیا کنوں تریہ ہزار سال قبل مسیح روانہ تھے۔

کچھ صدیاں تائیں عراق وچ رہیے۔ کچھ عرصہ ایران وچ ڈول سرائیکی وسیب وچ داخل تھی گئے۔ البتہ کچھ Genetic Scientists نے اس کنوں اختلاف کیے جنھیں وچ اہج دا معروف ماہر جنینیاٹ Cavalli Sforza (1922....) وی ہے۔ جیرھا زبانیں دی تقسیم وی ایچے

حوالے نال کریندے۔ (3)

آریا سرائیکی وسیب وچ مقامی لڑائیں کنوں بچ آتے وادی گنگا جمنو وچ چلے گئے۔

ہن ایہہ ہندوستان دے شمال مغربی علاقے وچ آباد ہن (4-5)

انسان دے مختلف علاقیاں وچ آباد تھیوٹا تے مختلف نسلیں وچ وڈتج وڈن نال انھیں دیاں زبانوں وی مختلف خاندانیاں وچ وڈتج بگیاں۔ زبانیں دے انھیں خاندانیاں (ٹبریں) کوں مختلف ماہرین لسانیات نے اٹھ خاندانیاں وچ وڈتجے (عبدالحق 5) زبانیں دے انسائیکلو پیڈیا Ethnologue ہک سو چوڑھ (6) اتے کچھ پارھیں خاندانیاں وچ تقسیم کیے۔ ایہہ تقسیم نسبتاً نویں اے۔ جیرھی ڈاکٹر جوزف گرین برگ دی تقسیم مطابق اے (7) تاہم اختلافی وی ہے

1. Koisian (افریقہ دے ممالک نیبیا، بوٹسوانا، تنزانیہ دیاں کچھ زبانوں)

2. Nilo-saharan (ناجیریا، مالی، بینن، نايجیریا، کابو، مصر، تنزانیہ صومالیہ، اتے سوڈان)

دیاں کئی زبانوں)

3. Niger-Kordofavian (جنوبی تے مرکزی سوڈان دیاں کجھ زباناں)
 4. Afro-Asiatic (شمال، مشرق، مغربی مرکزی افریقہ تے جنوب مغربی افریقہ
دے ممالک۔ زیادہ تر عرب ممالک شامل ہن۔ دیاں زباناں)
 5. Dravidian (پوآدھی ہندوستان، تامل ناڈو اُتے پاکستان دی براہوئی زبان)
 6. Euroasiatic ایشیاء یورپ اُتے شمالی امریکہ دیاں کئی زباناں
 7. Basque۔ بروشسکی وغیرہ۔ Dene-Causasian
 8. Austric ویت نام، کبوڈیا، ملاپاتے ہندوستان دیاں منڈاتے مون کھمیر زباناں جینکوں
عام طور تے آسٹرونیشین اُتے آسٹرو ایشیا تک خاندان وچ شامل کیتا ویندے۔
 9. Indo-pacific پاپوانیوگنی وچ الایاں وٹکن والیاں زباناں
 10. Australian آسٹریلیا دیاں پراٹیاں زباناں
 - 11-Kartvelian (8) براعظم شمالی اُتے جنوبی امریکہ دیاں کجھ پراٹیاں زباناں
 - 12-Amerid شمالی اُتے جنوبی امریکہ دیاں کجھ بیاں پراٹیاں زباناں
- زباناں دے ایہہ خاندان وی انسانیں دیں نسلیں واگنوں ہن۔ جیرھے انہیں نال وودھ دے
اُتے مردے دی رہندن۔ ایہہ ساریاں زباناں ابتدائی افریقی زبان کنوں نکھنیں۔ اُتے مختلف
سماجی، معاشی حالات دے علاوہ ماحول، آب و ہوا جغرافیہ اُتے انسانیں نسلیں دے نفسیاتی
رویوں دی وجہ کنوں آپٹے نت نویں روپ پاتن۔ انہیں ساریں زباناں دے ہک افریقی زبان
ہوون بارے بہوں سارے ماہرین لسانیات کم کریندے ہین۔ حال وچ "The first

(9) word.- the search of the origin of language - اسے۔

ایندے علاوہ بہوں سارے ماہرین لسانیات نے اس سلسلے وچ زبانیں دے درمیان ابتدائی قسم

دے کئی صوتیاتی، اتے صرف ونحو دا اشتراک دی گول گھدے۔ بک معروف امریکی ماہر لسانیات

Horris Swadish نے ڈوسوسٹ لفظیں دی بک آٹھھی لسٹ تیار کیتی اے۔ جینکوں

Swadish list آکھیاویندے۔ اتے ایہ لسٹ دنیا دے بیشتر زبانیں وچ ابتدائی لفظیں دے

اشتراک کوں ظاہر کریندی اے (10)

حوالے

- 1-http://en.wikipedia.org/wiki/out_of_Africa_theory
- 2-http://en.wikipedia.org/wiki/out_of_Africa_theory
- 3-http://en.wikipedia.org/wiki/cavalli_sforza
- 4-<http://cultureofindia.com/tribes/tribesentro.html>
- <http://www.tanmoy-tripod.com/bengal/metricsaceo.html>
- 6-<http://www.ethnologue.com>
- <http://www.merrittruhlen.com>
- 8-<http://en.wikipedia.org/kartvelian-language>
- 9- Author: Christine Kennealy - published by vikiing 2007
- 10- http://en.wikipedia.org/wiki/swedish_list

11- احمد، عزیز، پروفیسر "نسل انسانی کی تاریخ" اپنا ادارہ، 24- لیک روڈ، چوک پرانی انارکلی،

لاہور، سن اشاعت 2000

12- عبدالحق، مہر، ڈاکٹر "ملتان کی زبان اور اس کا اردو سے تعلق" اردو اکیڈمی، بہاولپور،

1967ء

کچھ افریقی زبانیں دیاں کچھ خصوصیات

جیویں جو پہلے ڈسیا گئے۔ پہلی انسانی زبان دی ابتداء افریقہ وچ تھئی۔ اتے دنیا دیاں باقی زبانوں اوں زباں کنوں نکھتیاں۔ ات واسطے ایہہ ممکن اے جو ایں ابتدائی افریقی زبان دیاں باقیات پرائز افریقی زبانیں وچ پاتیاں وچن۔ اباوجہ اے جو بہوں سارے ماہرین لسانیات آپی تحقیق د امرکز افریقی زبانیں کوں بنزیدن۔ اتے انھیں دے اثرات دنیا دے انھیں زبانیں وچ گولڈ دی کوشش کریدن تاکہ کہیں طرح پہلی انسانی زبان کوں Re.construct کیا ورنج سگے۔ جیر ہلے اسماں پرائز افریقی زبانیں دا مطالعہ کریدوں تاں انھیں وچ کئی اہم خصوصیات نظر آئیں۔ جنھیں وچوں پہلی اہم گالھ انھیں زبانیں وچ Implosive consonants (پچکار مصمتیں) دا ہون اے۔ ڈاکٹر گرین برگ نے افریقی زبانیں دی ایہہ بہ اہم خصوصیات بیان کیتی اے۔

سواحلی بہ پرانی اتے مشہور افریقی زبان اے۔ اتے ترے ملکیں کینیا، تنزانیہ تے کانگو وچ لائی ویدی اے۔ ایہہ اے Implosive consonants دے حوالے نال کافی مشہور اے۔ ایہدے وچ Biliabal (ڈولبی) Platal (تالوئی) اتے Alveolar (مراہیں دے متعلق) اتے Velor (نرم تالوئی) آوازاں شامل ہن۔ ایں زبان دے ایہہ پچکار مصمتے سرائیکی زبان دے پ، ج، ڈ اتے گ نال کرلین (1) ایہدے علاوہ ہوسا (Hausa) زبان اے۔ ایہہ زبانیں Chadic دے خاندان نال تعلق رکھدی اے۔ ایں زبان وچ ڈو پچکار مصمتے

”پا“ Voiced bilabial آتے ڈا Voiced alveolar (تالوئی) پاتے ویندن (حسین)۔

(10)(2)

انہیں دے علاوہ افریقہ وچ ہک پی پرائی زبان Dahalo بولی ویندی اے۔ ایٹکوں
الاولڈ والے کینیا وچ رہندرن۔ ایہہ صرف چار سو دے قریب بچ، کھین۔ ایندے وچ پا
Biliahoh آتے ڈا Alveolar آوازاں ملدین۔ (3) Implosive sounds وانگوں
ملدیاں جلدیاں کچھ بیاں آوازاں دی ہوندین، جیکوں Clicks آکھیا ویندے۔ ایہہ دی
چکرا آوازیں وانگوں ہوا کوں اندر چھکن ٹال پیدا تھیندن۔ جیویں جو چمن۔ کہیں ڈھانڈے
کوں سڈن (چکرا ٹن) ٹال صورت حال پیدا تھیندی اے۔ کیوں جو ایں دیکھے دی ہوا کوں منہ
دے اندر چھکیا ویندے۔ البتہ انہیں وچ فرق طرز آوازیں Manner of
articulation آتے مقام آوازیں place of articulation دا اے۔ اہا وجہ اے جو
انہیں وچ باریک فرق اے۔ جیندی وجہ کنوں بعض اوقات انہیں کوں ہک شے بکھیا ویندے۔

”بعض آوازیں ایسی بھی ہوتی ہیں۔ جو ہوا کے بیرونی نکاس سے نہیں بلکہ اس کی
دروں کشی سے پیدا ہوتی ہیں۔ ان کو Clicks کہا جاتا ہے۔ جب زبان کا پچھلا حصہ اتکا اٹھایا
جائے کہ نرم تالو کی جھلی (غشا) کو مس کرے اور دونوں ہونٹوں کو پیوست کر کے الگ کیا جائے۔ تو
ہوا اندر کوکھنچے گی۔ اور ایک خاص قسم کی دوہلی آواز پیدا ہوگی۔ چونے یا بونے کی آواز ایسی ہوتی
ہے۔ کتے کو چکارنے یا بھگانے کے لئے جو آوازیں نکالی جاتی ہیں۔ ان کی تشکیل بھی زبان، غشا
اور اس کے نزدیکی حصے کے باہمی عمل اور دروں کشی سے ہوتی ہے۔ فغاسیہ یا تاسف کی آوازیں بھی

اسی نوعیت کی ہیں۔ پاکستان اور بھارت میں اس طرح کی کچھ آوازیں سنائی دیتی ہیں۔ (پاکستانی زبانیں کتوں مراد سرائیکی اتے سندھی تھی سہل دن) (افریقہ کی زبانیں Zulu -Hottentot اور Bushman وغیرہ میں اور بانتو کی کچھ بولیوں اور امریکہ کی ریڈ انڈین زبانوں میں Clicks کی تعداد اچھی خاصی ہے۔ بلکہ ان کا نمایاں کردار محسوس ہوتا ہے (صدیقی۔ 48)

افریقہ دی جنھیں زبانیں وچ ہک ہی زبان Hadza اے۔ جیرھی آٹے Clicks دے حوالے نال مشہور اے۔ ایس زبان کون الاوٹن والا قبیلہ حالی تائیں ابتدائی افریقی انسان دے Hunter Gatherar دے سٹیج تے ہے۔ اتے انھیں دی کل تعداد 795 ہے۔ ایہہ زبان تنزانیہ وچ الائی ویندی اے حکومت ایس قبیلے کون ہک جاہ تے آباد کرن دی کوشش کیتی اے۔ مگر انھیں انکار کر پڑتے (4-5)

Clicks دے علاوہ ایس زبان دی ہک ہی خصوصیت ایہہ اے۔ جو ایندے وچ ہکار اوازاں Aspirated sounds پاتیاں ویندن۔ Aspirated sounds کتوں مراد اٹھجیاں اوازاں ہن جیرھیاں ساہ دی شدت نال ادا کیتیاں ویندن (اعوان۔ 6)

ہائیہ نال کرل دیاں ایہہ اوازاں بھا۔ پھا۔ تھا وغیرہ جیہاں ہوندن۔ Hadza وچ پھا۔ تھا۔ اتے۔ کھا۔ نال کئی اٹھجیاں بیاں پچھیدہ اوازاں وی شامل ہن۔ Hadza دے علاوہ کئی جنھیں زبانیں وچ وی ہکار اوازاں ملدن۔

ہکار اوازاں ہند آریائی زبانیں وچ وی پاتیاں ویندن۔ انھیں اوازیں بارے عام ماہرین لسانیات دا خیال اے۔ جو انھیں وی اصل ہند آریائی اے۔ لیکن دراوڑی زبان دے مشہور

عالم ہشپ رابرٹ کالڈویل (1814-1891) نے اپنی تحقیق وچ ثابت کیے جو ایہہ دراوڑی زبانیں دیاں آوازاں ہن۔ اتے انھیں دے اثرات دے تحت ہند آریائی زبانیں وچ داخل تھیں (رسو پوری۔ 79) کالڈویل دے علاوہ بہوں سارے بے ماہرین لسانیات ہند آریائی زبانیں وچ انھیں ہکار آوازیں کوں دراوڑی سمجھن (خان۔ 71)

(اتھاں ہک پی دلچسپ کالجھ اے وی ہے جو اے آوازاں برو شسکی وچ وی ملدین جیہی آریائی زبانیں کوں کافی پرانی اے بلکہ شاید ابتدائی انسانی زبان دے اثرات دی حامل وی تھی سگدی اے۔ کیوں جو ایند Basque نال قریبی تعلق ثابت اے)

نویں تحقیق دے مطابق اصل حقیقت ایہہ اے جو Implosive sounds واکوں Aspirated sounds دی قدیم افریقی زبان دی دین ہن۔

افریقہ دیں کجھ زبانیں وچ پلے داراوازاں از قسم ڈا وغیرہ وی پائیاں ویندن۔ انھیں و تعلق عام طور تے Nilo-saharan گروپ نال اے (6)

ایہہ سمجھیا ویندے جو ایہہ پلے داراوازاں دراوڑی زبانیں نال مخصوص ہن (صدیقی۔ 292) اینویں کجھ انھیں ماہرین لسانیات دا خیال اے۔ جو ہند آریائی زبانیں وچ ایہہ آوازاں دراوڑی زبانیں کوں متاثر ہن (واگھا۔ 77) اصل حقیقت ایہہ اے ایہہ آوازاں وی اصل پرانی افریقی زبان کوں گھدیاں گیا ہوں کیوں جو نویں تحقیق اتے ڈی۔ این۔ اے ٹیسٹ نال ایہہ ثابت تھے جو دراوڑ قبیلے افریقی ہن۔ ات واسطے دراوڑی زبانیں دیاں ایہہ آوازاں وی پرانی افریقی زبان کوں آئین۔ اتے ول انھیں کوں یا براہ راست پرانی افریقی زبان کوں ہندوستان وچ چمکن۔

افریقی زبانیں دی ہک بی خصوصیت ایہہ اے۔ جو انھیں وچوں کئی Tonal languages ہن۔ کئیوں مراد ہک اتجھی زبان اے۔ جیندے وچ Tone دی تبدیلی نال کجے لفظ دے مختلف انداز وچ ادا کیلیں نال منہوم بدل دیندے یا کجے تلفظ والے لفظ دے معنی وچ فرق آویندے (اعوان۔ 462) افریقی زبانیں وچ Koisian خاندان دیاں زبانیں جیرھیاں آچے Clicks دے حوالے نال کافی مشہور ہن۔ Tonal languages ہن۔ دنیا دیاں پیاں قدیم زبانیں جنھیں وچ پہلے نمبر تے عام طور تے Basque کوں سمجھیا ویندے۔ Tonal language اے۔ ایں زبان کوں براہ راست قدیم افریقی زبان دا وارث وی آکھیا ویندے۔

ایندے بعد چینی زبان جیڑھی اچن تاکیں ہک لفظی زبان اے۔ خصوصی طور تے Tonal language اے۔ اتے آپڑیاں بیشتر ضرورتاں Tone دی تبدیلی نال پورا کریندی اے (7) ہند آریائی زبانیں وچ Tonal languages دی تعداد عام طور تے گھٹ اے۔ سرائیکی دے علاوہ کہیں حد تاکیں پنجابی زبان کو دی ہک Tonal language سمجھیا ویندے (8)

حوالے

- 1-http://en.wikipedia.org/wiki/sawahili_language
- 2-http://en.wikipedia.org/wiki/Hausa_language
- 3-http://en.wikipedia.org/wiki/Dahalo_language
- 4-http://en.wikipedia.org/wiki/Hadza_language

5-27-february 2004 vol:303 science.

<http://www.sciencemag.org-the first language>

6-http://en.wikipedia.org/wiki/Retraflex_consonant

7-http://en.wikipedia.org/wiki/Tonal_language

8-<http://en.wikipedia.org/wiki/tonal-language>

9 اعوان، اختر، الہی بخش، ڈاکٹر ”کشاف اصطلاحات لسانیات“ مقتدرہ قومی

زبان-3- ایچ ستارہ مارکیٹ، جی۔ مرکز-7 اسلام آباد۔ طبع اول 1995ء

10 حسین، محمد نجیب، سید، ”ہوسا اردو لغت“ مقتدرہ قومی زبان، 16- ڈی (غربی) بلیو

ایریا ایف 1/6 اسلام آباد، طبع اول 1992ء

11- خان، محبوب عالم، ڈاکٹر، ”اردو کا صوتی نظام“ مقتدرہ قومی زبان، پطرس بخاری روڈ۔

4/6 اسلام آباد طبع اول 1997ء

12- رسولپوری، محمد اسلم ”سرائیکی زبان اور انداز رسم الخط آتے آواز ان“ سرائیکی پبلیکیشنز رسول

پور۔ تحصیل جام پور ضلع ڈیرہ غازی خان-1980

13- صدیقی، خلیل، ”آواز شناسی“ بکس گلگت ملتان بار اول 1993ء

14- صدیقی، خلیل، ”زبان کیا ہے؟“ بکس گلگت ملتان۔ بار دوم 2001ء

15- واگھا، احسن، ڈاکٹر

The Siraiki language, its growth and development Dderawar
publication 30-E union plaza blue area- 1990 April. Islamabad.

16- نارنگ۔ گوپی چند۔ ڈاکٹر۔ اردو زبان اور لسانیات۔ سگ میل پبلیکیشنز۔ لاہور۔ 2007

سرائیکی دیاں بچکار اوازاں

عام طور تے مختلف زباناں وچ Vowels بارے ماہرین لسانیات وچ اختلافات

پاتے ویندن۔ مثال دے طور تے سرائیکی وچ ترے Short vowel s ست long

vowels اتے چھی nazal vowels پاتے ویندن (۱)

لیکن ڈاکٹر کرسٹوفر شیکل دے مطابق ایہہ کل نوں ہن (صفحہ ۱۷۲) اینویں سرائیکی

وچ Consonants بارے وی کجھ اختلاف اے۔ کجھ انھیں وچ ٹا۔ عا۔ صا۔ ضا۔ طا۔ ظا۔

وغیرہ کوں رلیندن حالانکہ بنیادی طور تے ایہہ سرائیکی اوازاں کئے نہیں۔ بلکہ اسلامی عرب دے

اثرات دے تحت ایفر وایشا تک ہمدی زبان عربی دے حوالے نال صرف لفظیں اتے علامتیں دی

شکل وچ سرائیکی دا حصہ بنزین۔ انھیں اوازاں کوں سرائیکی لوکیں دے اعضائے صوت ادا کرن

دے عادی کئے نہیں اینویں ہک اواز ژا قاری کنوں آئی اے۔ مگر ایہہ کہیں ہند آریائی زبان وچ

کئے نہیں۔ ایں اواز کوں وی سرائیکی لوک ٹھیک طرح تے ادا نہیں کر سگدے البتہ انھیں ساری

اوازاں نال بنزین والے عربی اتے فارسی الفاظ سرائیکی لغت دا حصہ ضرور بن گئیں۔ جنھیں کوں

سرائیکی لوک اپڑیں رلدیں ملدیں مخصوص اوازاں نال ادا کریندن۔ انھیں اوازاں بارے ڈاکٹر

محی الدین قادری زور۔ مسعود حسین خان، گیان چند جین۔ ابواللیث صدیقی وغیرہ داوی ابوخیال

اے اتے او انھیں اوازاں کوں اردو وچ وی شامل کرن کیتے تیار کئے نہیں (رسولپوری۔ ۷۷)

سرائیکی اوازاں دی مقام ادا نیگی اتے طریق ادا نیگی دے حوالے نال نقشہ ایں بنزدے۔

عنوانات	گلوئی یا حلقی	نرم تالوہ بخشائی	تالوئی	دقی مکوس	دقی	لی
غیر مسموع برآمدی	x	ک	چ	ٹ	ت	پ
ہکار برآمدی	x	کھ	چھ	ٹھ	تھ	پھ
سادہ برآمدی	x	گ	ج	ڈ	د	ب
مسموع ہکار	x	بگ	بج	بڈ	-	پ
ہکار منفوس	x	گھ	جھ	ڈھ	دھ	پھ
انفی یا غنائی	x	نج (ن+ج)	نگ (ن+گ)	ن	ن-نھ	م
صفیری	ح-ہ	خ-غ	ش	x	ز-س	ف
دستی/تھک دار	x	x	x	ڑ-ڑھ	ر	x
پہلوئی	x	x	x	x	ل-لھ	x
نیم مصوتے	x	x	ی	x	x	و

سرائیکی کون عام طور تے ہند اریائی زبان سمجھیا ویندے حالانکہ ابتدائی آریائی

زبان (P-I-E) دا کوئی اصل نمونہ اساڈے کول کئے نہیں۔ ایہہ ابتدائی آریائی زبان ہوں ساریں

آریائی زبانیں دی ماہ ہونے والی کریندی اے۔ مگر انھیں ساریں آریائی زبانیں (جنھیں وچ یورپ دیں کئی زبانیں دے انجوانج گروپس دے علاوہ ہند ایرانی اجاتے وار دک زبانوں وی شامل ہن۔) دے نال خود ہند آریائی زبانیں دے آپت وچ اختلافات اتے تضادات موجود ہن۔ حتیٰ کہ راج عام آدمی کون دیک زبان دا ہک لفظ وی سمجھ نہیں آندا۔ انھیں اختلافات وچ خصوصی طور تے صوتیات دے کئی بنیادی اختلافات وی ہن۔ کیوں جو ہند آریائی دیں اہم زبانیں ہندی، اردو، بنگالی اتے گجراتی وغیرہ وچ پچکاراوازاں Implosive sounds کے نہیں۔ ات واسطے نہیں آکھیا وچ سکدا۔ جو سرائیکی زبان بنیادی طور تے آریائی زبان اے۔ تاہم قدیم افریقن زبان، منڈا اتے دراوڑی زبانیں وانگوں ایندے اتے آریائی زبانیں دے اثرات ہن۔ اتے عبد الجلیل خان مطابق او صرف ڈاھ فیصد ہن۔ تاہم انھیں اثرات دے نتیجے وچ سرائیکی نے ہک آریائی روپ اختیار کر گھدے۔

پرائی وادی سندھ چید پہلے ذکر آچکے۔ اوندے ابتدائی معلوم آبادکار افریقی ہن (بخاری۔ 18۔ اصلاحی۔ 4) جیرھے آپنے نال آپی ابتدائی زبان وی گھن آئے۔ او اتھاں آباد رہے اتے انھیں دے بعد منڈا قبائل آئے (اصلاحی۔ 4) منڈا قبائل برصغیر دے پرائے باشندے ہن۔ ایہہ دراوڑی کنوں پہلے اتھاں آباد ہن (فرید کوٹی۔ 96) ماہرین نسلیات منڈا قبائل کون آسٹریلوی نسل نال منسلک قرار ڈیندن جیرھے ہک وقت وچ نیوزی لینڈ کنوں پنجاب تائیں آباد ہن۔ جنوبی ایشیا دا منڈا گروہ کول، بھیل، سنہتال، ساورا، ہو، کوروا، جاگ دا انھیں نال تعلق ہا (فرید کوٹی۔

منڈا قبائل دی زبان منڈاری ہی۔ جیڑھی اچ وی جھاڑ کھنڈ وغیرہ وچ لائی ویندی
 اے۔ جیندے اثرات وادی سندھ دیں زبانیں حتیٰ کہ اردو تائیں موجود ہن (فرید کوٹی۔ 105)۔
 انیدے علاوہ سرانجکی لوکیں وچ اچ تائیں رسم و رواج دے حوالے نال منڈا قبائل دے اثرات
 پاتے ویندن (رسولپوری۔ 13)

پرائی افریقی زبان اتے منڈا قبائل (جیڑھے آسٹریلیا وچ ابتدائی آبادی دے بعد نویں
 نسلیں دے روپ وچ سارے ہندوستان وچ درگھر گئے ہن) دیں زبانیں وچ ماہ اتے اولاد دا
 رشتہ اے۔ اتے انھیں دے نویں تعلقات تے بعد وچ دراوڑی دی پیدائش یا آمد دی وجہ کنوں
 وادی سندھ تے جنوبی ایشیا زبانیں دی ہک بہشت بن گئی۔ اہا وجہ اے جو اچ وی اتھوں دیں کئی
 زبانیں وچ پرائی افریقی زبان نال منڈا تے دراوڑ زبانیں دے اثرات اسانی نال لہ ویندن
 ۔ ایں سلسلے وچ میڈے خیال دی تائید نویں چھین والی عبد الجلیل خان دی کتاب
 Urdu/Hindi: An artificial divide کنوں وی تھیندی اے۔ او ولیم جوز دے
 دے آریائی مضروئے دی تردید کریندے۔ اوند خیال اے جو سنسکرت دی اصل میسوپوٹیمیائی
 اے۔ اتے ہندی اوں کنوں پرائی زبان اے۔ ہندی اتے گراہتے لغات دے حوالے
 نال زیادہ تر اثرات آسٹریک منڈا تے دراوڑی زبانیں دے ہن۔ سنسکرت دا اثر ہندی دی
 لغات تے صرف ڈاھ فیصد اے جیڑھا پندرہاں سو سال قبل مسیح وچ پیا۔

تاہم اتھاں اس اڈا بنیادی مسئلہ زیادہ تر قدیم افریقی زبان دے اثرات دا ہے۔ جیویں
 جو اسان پہلے افریقی زبانیں دی خصوصیات تے انھیں زبانیں تے اوندے اثرات دے سلسلے وچ

پڑھ آئیوں، افریقی زبانیں دی پہلی اتے اہم خصوصیت پچکار اوازیں Implosive sounds دی ہے۔ افریقی زبانیں دے ماہر ڈاکٹر جوزف گرین برگ ایں خصوصیت کوں افریقی زبانیں دی پہلی اتے اہم خصوصیت گنزدوں۔ (2)

اتھاں اسان سرائیکی زبان وچ چار مخصوص پچکار اوازیں پا۔ چا۔ ڈا۔ گا دا اک چارٹ

پیش کر بندوں جیندے اتے عام طور تے ماہرین لسانیات دا اتفاق اے (شیکل۔ 18)

اواز	ادائیگی دا مقام	وضاحت
پا	(پا) ڈولبی Bibabal	انجھی اواز جینکوں ادا کر بندے وقت ڈوہیں تھوڑے فعال ناطق ہوون
چا	(چا) تالوئی Platal	اواواز جینکوں ایں طرح ادا کیتا ونجے جو زبان دا ابھار سخت تالو دے پاسے ہووے یا زبان سخت تالو تال لگی ہووے
ڈا	(ڈا) پلٹے دار Retraflex	اواواز جینکوں ادا کر بندیں ہوئیں زبان دی صحیح سخت تالو دے پاسے مڑی ہوئی ہووے
گا	(گا) نرم تالوئی Velar	اواواز جیرمی زبان دے پچھلے حصے کوں نرم تالو ڈو چانے ادا کیتی ونجے

البتہ ڈا دی اداائیگی ذی حد تائیں ایہہ دی آکھیا ویندے جو ایہہ Retraflex دی

بجائے Alveala اے۔ جیندی اداائیگی دے ویلھے زبان دا اگلا حصہ مرہائیں (مسوڑھے) کوں

پگدے (3)

سرائیکی دیاں ایہہ اوازاں پرانی افریقی زبانیں وچ وی ملدن۔ جیویں جو پچھلے باب وچ اعداد کر کیے۔ ایہہ افریقی اوازاں خصوصی طور تے سرائیکی (اتے سندھی) وچ آپی مخصوص نمائندگی کریندن۔ افریقہ دیں کئی زبانیں وچ ایہہ اوازاں انھیں دیاں خاص سچان دی ہن۔ انھیں افریقی زبانی وچ ہوسا (4) سواہلی (5) اتے Dahalo (6) وغیرہ شامل ہن۔

چونکہ اے اوازاں ہندوستان دیں آریائی اتے دراوڑی زبانیں وچ نہیں ملدیاں ات واسطے ایں امکان کو نظر انداز نہیں کیا وچ بھگدا۔ جو ایہہ سرائیکی (سندھی) وچ وی قدیم افریقی زبان دیاں باقیات دانتیہ ہن۔ انھیں آوازیں و تعلق Clicks نال وی اے۔ جیرھے Koisan زبانیں دی خاص خصوصیت اے۔ ایہہ اوازاں وی پچکاراوازیں وانگوں ہوا کون منہ دے اندر چھکن نال ادا تھیندن۔ Clicks بک پہوں پرانی زبان Hadza دی خصوصیت اے۔ جیندے والاؤن والے حالی تائیں Hunter gatherer تے سٹیج تے ہن۔ جتھوں ماہرین لسانیات ایہہ اندازہ لائے جو Clicks ابتدائی افریقی اوازاں ہن (7) انھیں دی پچکاراوازیں نال مشابہت ایہہ ظاہری کریندی اے۔ جو سرائیکی زبان داصوتی نظام قدیم اوازیں نال تعلق رکھدے۔

انھیں چار پچکاراوازیں دے علاوہ سرائیکی وچ بیباں اتھی اوازاں (Voical nasal) نچا۔ نچا۔ ٹا دی پاتیاں دیندن۔ ایہہ سرائیکی سندھی وچ Implosive consourants وانگوں مشترک ہن۔ سندھی وچ ڈواوازیں نچا۔ نچا واسطے انج علامتاں جا۔ گتا بنایاں کہین۔ مگر سرائیکی وچ ایندے واسطے انج علامتاں نہیں بنایاں گیماں۔ بلکہ چالتے کچا نال فون عنہ انھی دی اواز شامل کرتے الفاظ دی ادائیگی دوہری ترسیم Digraph نال ممکن ٹھانی گئی اے

۔ تاہم سرائیکی وچ سندھی وانگوں نادی انج علامت بنائی گئی اے ایہہ اواز سرائیکی تے سندھی نال پنجابی، ہندی، تیلگو، کناڈا، ملیالم، تامل، سویڈش وچ وی لہدی اے ایکنوں Nazal relraflax stop آکھیا ویندے (8) عام طور تے ایہہ کجھیا ویندے جو سرائیکی سندھی نال ہندوستان دیں پنھیں آریائی زبانیں پنجابی تے ہندی وچ ایہہ دراوڑی دے اثرات دے تحت آئین۔

کچھلیں شخصیں وچ افریقی زبانیں دی کج بئی خصوصیت ہکاراوازیں دی حال ہووٹ دے حوالے نال آئی اے۔ ہکاراوازدے بارے وچ عام طور تے ایہہ آکھیا ویندے۔ جو ایہہ وی ہند آریائی زبانیں دی خصوصیت اے۔ لیکن جیویں جو اسان کچھوں ڈیکھ آویں۔ ایہہ اوازاں وی افریقی ہن۔ اتے انھوں دے اثرات دے نتیجے وچ پاک ہند آریائی زبانیں وچ آئین۔ ایہہ اگر قدیم آریائی زبانیں دی خصوصیت ہووے ہاتاں ول یورپی اتے ایرانی زبانیں وچ وی پائی وئے ہے۔

ایہہ اوازاں بعض دراوڑی زبانیں مثلاً ملیالم وچ ملدن۔ اتے آریائی مفروضے کوں رد کریندن۔ ملیالم وچ ہکاراوازاں ایہہ ہن۔

بھا۔ تھا۔ دھا۔ چھا۔ کھا۔ گھا (9)

حقیقت ایہہ اے جو جیویں قدیم ہند آریائی زبان دی صوتیات تے انھوں دی پرانی افریقی زبان دے علاوہ دراوڑی اتے منڈا زبانیں اثر سیٹے۔ ہکاراوازاں وی انھیں دے اثرات دا نتیجہ ہن۔ سرائیکی وچ ایہہ ہکاراوازاں ہن۔ بھا۔ پھا۔ تھا۔ ٹھا۔ جھا۔ دھا۔ ڈھا۔ رھا۔ ڈھا۔

کھا۔ گھا۔ لھا۔ مھا۔ نھا۔ وھا (شیکل۔ 19)

سرائیکی دیاں انھیں وچوں کئی اوازاں قدیم افریقی زبان Hadza دیاں ہکاراوازیں

بھا۔ پھا۔ تھانال رلدین۔

آخر وچ سرائیکی زبان دی ہک ہی خصوصیت وا ذکر دی ضروری اے۔ جیرھی کئی

افریقی زبانیں خصوصاً Koisian languages نال رلدی اے۔ ایہہ خصوصیت سرائیکی

زبان دا Tonal language ہون اے۔ ایہہ انداز ادائیگی پراخیز زبانیں دی اہم خصوصیت

اے۔ Basque کون قدیم افریقی زبان دا وارث سمجھیا ویندے اوہک Tonal language

اے۔

Tonal language کہیں لفظ دی ادائیگی وچ تبدیلی نال معنی تبدیل کریندی ہے

مثال دے طور تے اگر کوئی شخص اسا کون کوئی عام قسم دی خبر پڑیوے تاں اساں کہیں حیرت دے

بغیر آکھسوں اچھا یعنی ٹھیک اے۔ لیکن اساں کہیں ہی عجیب یا پریشان کن خبر تے آکھسوں اچھا؟

تاں ایں پکے لفظ دی مختلف ادائیگی نال اساں آپنے مختلف جذبات دا اظہار کر سگدوں اتے

ایندے نال معنی دی تبدیلی تھی ویندن۔ ایہہ انداز ادائیگی دی قدیم افریقی زبان کنوں اے۔ کیوں

جو ابتدائی زبان ہک سیال شکل وچ ہن۔ (ناموس۔ 107) یعنی زبان ہر ویلھے تبدیلی دے عمل

وچ ہی اے۔ اتے لغت دی کمی دی وجہ کنوں لفظیں دی مختلف ادائیگی نال مختلف معنی پیدا کیے ویندے

ہن۔ جیویں جو چینی زبان اے۔ سرائیکی زبان دا ہک Tonal language ہون اوندے

قدیم صوتی نظام دا ہیا ہک ثبوت اے۔

آخر وچ اسماں این ساری گفتگو دا ایہ نتیجہ کڈھ سکدوں جو وادی سندھ (جیندے وچ پاکستان دا ڈھیر سارا حصہ شامل ہے) دے پہلے آباد کار پراٹے افریقی ہن۔ جیرھے ابتدائی انسانی زبان لبیدے ہن۔ انھیں دے بعد اتھاں منڈا قبائل آئے جیرھے پراٹے منڈاری اتے کئی بیاں منڈا زبانیں لبیدے ہن۔ ول اتھاں دراوڑ آئے۔ (یا گنگو فسکی مطابق اتھاں پہلی نویں مقامی نسل دے طور تے پیدا تھئے) جیرھے جدید ڈی۔ این۔ اے ٹیسٹ دے مطابق افریقی ثابت تھیندن۔ انھیں ساری نسلیں اتے زبانیں دے ملاپ تال وادی سندھ دی پراٹے سرائیکی زبان اکہ اتھئے صوتی نظام دی حامل بنزی جیندے وچ پلے دار اوزاں مخصوص انفی اوزاں تے ہکارا اوزاں شامل ہن۔ جیرھیاں سنسکرت دی بجائے منڈا اتے دراوڑی زبانیں کنوں آئین۔ تاہم بچکارا اوزاں ابتدائی (انسانی) افریقی زبان دی دین ہن۔ جینکو سرائیکی اچ تائیں سنبھالی اندی اے۔ اتے ایہہ مخصوص اوزاں سرائیکی زبان کوں (سندھی نال) جنوبی ایشیا دیں زبانیں وچ ہک اہم خصوصیت دا حامل بنزیندن۔ جیرھی ماہرین لسانیات واسطے ہمیشہ دلچسپی اتے توجہ دا سبب رہ گئی اے۔

حوالے

- 1-http://en.wikipedia.org/wiki/Saraiki_language
- 2-http://en.wikipedia.org/wiki/African_languages
- 3-http://en.wikipedia.org/wiki/Saraiki_language
- 4-http://en.wikipedia.org/wiki/Hausa_language
- 5-http://en.wikipedia.org/wiki/Swahili_language
- 6-http://en.wikipedia.org/wiki/Dahalo_language

7-http://en.wikipedia.org/wiki/click_consonant

8-http://en.wikipedia.org/wiki/Retroflex_nazal

9-http://en.wikipedia.org/wiki/Malayalam_language

10- اصلاحی، شرف الدین، اردو اور سندھی کے لسانی روابط، مقتدرہ قومی زبان۔ 16۔ ڈی

(غربی) بلیو ایریا۔ ایف 1/6 اسلام آباد۔ طبع اول 1987ء

11- بخاری، محمد یوسف، ڈاکٹر، کشمیری زبان و ادب کی مختصر تاریخ، مقتدرہ قومی زبان۔

16 ڈی (غربی) بلیو ایریا ایف 1/6 اسلام آباد طبع اول جون 1989

12- رسول پوری محمد اسلم، سرائیکی زبان اور انداز رسم الخط اتے اوازوں، سرائیکی پبلیکیشنز رسول

پور تحصیل جام پور۔ ضلع ڈیرہ غازی خان (راجن پور پہلی واری 1980ء

13- فرید کوئی، عین الحق، اردو کی قدیم تاریخ۔ اور نیٹ ریسرچ سنٹر طارق کالونی، ملتان

رود، لاہور طبع دوم مارچ 1979ء

14- شیکل، کرسٹوفر، ڈاکٹر

The Siraiki language of central Pakistan :a reference grammar:

school of oriental and african studies university of London.

malet street WCiE 7HP---1976

15- ناموس، محمد شجاع، فریدوں زماں، ڈاکٹر، گلگت اور شنا زبان اردو اکیڈمی بہاول پور

اشاعت اول 1961ء

فرہنگ

:-Dahalo language

ایہہ زبان براعظم افریقہ دے ملک کینیا وچ الائٹی ویندی اے۔ ایندے اصل الاوٹن والے چار سو دے قریب بچ بگھین۔ ایندے وچ پچکار مصمتے اتے clicks پاتے ویندن۔ پچکار مصمتیں وچ سرائیکی داٹوں Biliaball اتے ڈالو alveolar ملدن۔

http://en.wikipedia.org/wiki/dahalo_language

:-Hadsa language

ایہہ افریقہ دی ہک پرائی زبان اے۔ جیرھی تنزانیہ وچ الائٹی ویندی اے۔ اینکوں الاوٹن والے حالی Hunter gatherer دے مرحلے وچ بن۔ ایندے الاوٹن والیں دی تعداد 975 رہ گئی اے۔ اینکوں عام طور تے Isolate زبان سمجھیا ویندے۔ لیکن کجھ ماہرین لسانیات ایندا رشتہ افریقی زبانیں دے پرائے خاندان Koisian تال جڑیندن۔ این زبان وچ Clicks دے علاوہ Aspirated (بائیہ) اوازاں بھا۔ تھا۔ کھا۔ دے علاوہ بییاں کئی پیچیدہ اوازاں وی ملدن۔

http://en.wikipedia.org/wiki/Hadza_language

Sawahili language

سواحلی زبان افریقہ دے ترے مملکیں کینیا، تنزانیہ اتے کانگو وچ الائٹی ویندی اے۔ این زبان وچ

پچکار مصمتمیں وچ با۔ چا۔ ڈا۔ گا۔ نال رلدیاں ملدیاں اووازاں پاتیاں ویندن۔ جیرھیاں ڈولہی
تے تالوئی ہن انھیں اووازیں دے علاوہ ایں زبان وچ انھی تالوئی اووازاں Nazal stop
platal دی پاتیاں ویندن۔ ایہہ زبان Lingua franca دے طور تے مشرقی افریقہ کنوں گھن
تے کاگوتائیں تھگی ویندی اے۔

http://en.wikipedia.org/wiki/Swahili_language

Hausa language

ایہہ زبان Afro-asiatic ٹبر دے Chadic گروپ نال تعلق رکھدی اے۔
اتے نائیجیریا وچ الائی ویندی اے۔ تے نائیجیریا دی قومی زبان اے۔ مغربی افریقہ وچ ایہہ
lingua franca دے طور تے استعمال تھیندی اے ایں زبان وچ ڈو پچکار اووازاں با
voiced bilabial اتے ڈا voiced Alveolar مملدن۔

http://en.wikipedia.org/wiki/Hausa_language

:-Tonal language

Tonal language ہک انتھھی زبان اے جیندے وچ لہجے دی تبدیلی نال ہک
تلفظ والے لفظ دے معانی بدل ویندن۔ انتھھیاں زبانوں افریقی زبانیں دے معروف
Koisian خاندان وچ شامل ہن۔ ایندے علاوہ Basque جیندے ابتدائی انسانی زبان نال قریبی
رشتہ تھیا ویندے ہک Tonal language اے امریکہ وچ پراٹے امریکی لوکیں دیاں کئی

پچکار مصمتمیں وچ با۔ چا۔ ڈا۔ گا۔ نال رلدیاں ملدیاں اوازاں پاتیاں ویندن۔ جیرھیاں ڈوہی تے تالوئی ہن انھیں اوازیں دے علاوہ این زبان وچ نفی تالوئی اوازاں Nazal stop platal وی پاتیاں ویندن۔ ایہہ زبان Lingua franca دے طور تے مشرقی افریقہ کنوں گھن تے کاگو تائیں کجھی ویندی اے۔

http://en.wikipedia.org/wiki/Swahili_language

Hausa language

ایہہ زباں Afro-asiatic ٹبر دے Chadic گروپ نال تعلق رکھدی اے۔ اتے نائیجیریا وچ الائی ویندی اے۔ تے نائیجیریا دی قومی زبان اے۔ مغربی افریقہ وچ ایہہ lingua franca دے طور تے استعمال تھیندی اے این زبان وچ ڈو پچکار اوازاں با voiced bilabial تے ڈا voiced Alveolar ملدن۔

http://en.wikipedia.org/wiki/Hausa_language

Tonal language :-

Tonal language ہک آٹھجی زبان اے جیندے وچ لہجے دی تبدیلی نال ہک تلفظ والے لفظ دے معانی بدل ویندن۔ آٹھجیاں زباناں افریقی زباناں دے معروف Koisian خاندان وچ شامل ہن۔ ایہدے علاوہ Basque جیندے ابتدائی انسانی زبان نال قریبی رشتہ کجھیا ویندے ہک Tonal language اے امریکہ وچ پرائے امریکی لوکیں دیاں کئی

زبانوں Tonal بہن چینی زبان جیڑھی کافی پرائی زبان اے۔ اتے حالی ہک لفظی مرحلے وچ اے۔ ایں حوالے نال کافی معروف اے۔ سرائیکی وی ہک Tonal language ہے۔

http://en.wikipedia.org/wiki/Tonal_language

ابتدائی انسانی ہجرتاں

عام طور تے ایہہ تسلیم کیتا ویندے جو انسان ڈارلقاء افریقہ وچ تھیا۔ تے ول اتھوں اوں باقی دنیا کوں سفر کیتا۔ انسان دیں انھیں ہجرتیں کوں عام طور تے ڈو حصیں وچ ونڈیا ویندے۔ پہلا سفر انسان نے مشرقی افریقہ کوں شروع کیتا۔ اوں ویلھے اوندی تعداد محدود تھی۔ اوں Red sea کوں عبور کیتا۔ اوں ویلھے اوندی چوڑائی پہوں گھٹ تھی اتے اوندے وچ جزیرے وی بہن۔ اتے پانی دی سطح زیادہ کنوں زیادہ ستر میٹر تائیں تھی۔ ایں سفر وچ او عرب، ایران، پاکستان، ہندوستان اتے جزائر انڈیمان تائیں پچا (ایہہ کوئی ہک نسل داسفر نہ ہا) اوں ابتدائی انسان دیاں باقیات اپنی قریب ترین شکل وچ جزائر انڈیمان وچ موجود بہن ایندے بعد او انڈونیشیا دے راہ نال نیوگنی تائیں اپڑیا۔ ایں ابتدائی سفر وچ جیڑھے افریقی روانہ تھے انھیں دا تعلق Halogroup M نال ہا۔ اچھی ڈوجھی ہجرت دے دوران انسان افریقہ وچ دریائے نیل دی وادی کتوں روانہ تھیا۔ اتے او سینادے علاقے وچ آتے ونڈج گیا۔ ہک حصہ یورپ ڈو چلیا گیا۔ اتے ڈوجھا تھوڑا جیہاں حصہ آپنے وڈے وڈیریں دے پرائے رستیں تے نردا ہو یا پاکستان اتے ہندوستان اپڑیا۔ تے دل اچیں رستے نال آسٹریلیا دے پاسے نر گیا۔ ابتدا تعلق Halogroup N نال ہا۔

http://en.wikipedia.org/wiki/out_of_africa_theory

-Halogroup

Halogroup دا تعلق Human genetics نال اے۔ عام طور تے ایندرا شتہ Chromosom یعنی y.D.N.A نال اے۔ Halogroup کول کئی حصیں وچ وڈیا ویندے۔ پہلی ہجرت نال متعلق افریقی انسان دا تعلق Halogroup.M نال اے۔ ہندوستان (پاکستان وی 60 فیصد آبادی ایس گروپ نال تعلق رکھدی اے۔ جزائر انڈیمان دے باشندیں دا تعلق وی ایس گروپ نال اے۔ پاکستان اتے ہندوستان دے ساحلی علاقیاں دے لوکیں دا زیادہ تر تعلق ایس گروپ نال اے۔) افریقہ کنوں ڈو جھی ہجرت دا تعلق Halogroup N دے نال اے۔ ایہ لوک سینا دے علاقے وچ وڈت ج گئے ہن۔ زیادہ تر لوک یورپ ڈو چلے گئے۔ اتے کجھ لوک ولا پرائے رستے تے ٹردیں ہوئیں ہندوستان ڈو آگئے۔ یورپ دے لوکیں وچ Halogroup M نہیں پایا ویندا۔

http://en.wikipedia.org/wiki/out_of_africa_theory

ڈاکٹر عبدالحجیمیل خان ایم۔ ڈی

نیویارک دے بک تعلیمی ہسپتال وچ محصوم پالیس دے زبان سکھن دے عمل دے پروفیسر رہن۔ اتھاں انھیں لسانیات اتے تاریخ اتے تحقیقی کم کیتے۔ اتے چھی زبانیں دے ماہر ہن۔ انھیں آچیٹی کتاب Urdu/Hindi: an artificial divide وچ ہندی کول قبل از

آریائی زبان اہدیں ہوئیں سنسکرت دا اصل وطن شام دا علاقہ لکھے۔ انھیں ایں طور سرولیم جوز دے آریائی نظریے کوں رد کیجے۔ انھیں لکھیے جو ہندی دی لغوی اتے نحوی تعمیر وچ منڈا اتے دراوڑ زبانیں دا سب کنوں وڈا حصہ اے۔ اتے ہندی تے سنسکرت دا اثر صرف ڈیڑھ صدیوں جیڑھا 1500 ق۔ م وچ ہا۔

دراوڑی زبانیں

دراوڑی زبانیں دا بک پورا خاندان اے۔ جیندیں وچ مشہور زبانیں تامل تیلگو اتے ملیالم وغیرہ ہن۔ زیادہ تر دراوڑ جنوبی ہندوستان وچ رہندن۔ ڈراوڑ وادی سندھ وچ اوں ویلھے آئے جیڑھے اتھاں منڈا قبائل دا دور دورہ ہا۔ گنگو فسکی نے آپی کتاب پاکستان کی قومیں (اردو ترجمہ) وچ ایں خیال دا اظہار کیجے جو دراوڑ وادی سندھ وچ پیدا تھیون والی پہلی نسل اے۔ شاید او قدیم افریقی نسل اتے منڈا قبائل نال مل تے پیدا تھئی ہووے۔ کجھ لوکیں دا ایہہ وی خیال اے۔ جو وادی سندھ دے دراوڑیں اتے موجودہ ہندوستانی دراوڑیں دا آپت وچ بہوں گھٹ تعلق اے۔ تاہم نوین ڈی این اے ٹسٹ نال دراوڑیں دا تعلق افریقہ نال ثابت تھیندے۔ سرائیکی زبان وچ اچ تائیں دراوڑیں سے اثرات باقی ہن۔ حتی کہ سرائیکی لوک گتھیں وچ دراوڑی وچ وی محبوب دی علامت اے۔ اتے اپنی پرانی تہذیب نال جڑت دی مثال وی ہے۔ ملاحظہ ہووے۔

کنگن توں گھڑاڈے دراوڑ دی نشانی۔ ویرن پر نیا آندا ہے رانی پٹھانی
نکا توں گھڑاڈے دراوڑ دی نشانی۔ ویرن پر نیا آندا ہے رانی پٹھانی (ادب ساز۔ وہلی

شماره نمبر-6-7-سن 2008 -صفحہ 81) دراوڑ اتھاں محبوب دی علامت اے۔

دلچسپ گالھ ایہی اے جو مونن جو ڈوڈے کھنڈرات وچوں ملن والے Dancing girl دے مشہور مجسے دی گستی (کلانی) وچ جیرھا کنگن اے۔ بالکل اچ وی کئی سرائیکی اتے دیہاتی سندھی زالاں اہو جیہاں کنگن پائیندین۔

منڈاری زبان

منڈاری زبان منڈا قبائل دی بک پرائی زبان اے۔ جیرھی اچ کل جھاڑ کھنڈ (بھارت) وچ الائی ویندی اے۔ ایہی منڈا قبائل دیں انھیں زبانیں سننتالی ہو وغیرہ دے نال دراوڑیں دی آمد کنوں پہلے پورے جنوبی ایشیا خصوصاً وادی سندھ وچ بولی ویندی رہی اے۔ آریائیں دے آوٹ دے بعد جتھاں دراوڑ زبانیں ویدک زبان تے اثر سنیا اتھاں منڈا قبائل دیں زبانیں خصوصی طور تے منڈاری نے وی اپنا اثر پاتا۔ مگر ولیم جونز دے بعد سنسکرت دا اتلارعب طاری تھیا جو مقامی زبانیں دے سارے لفظیں دا Origin سنسکرت کوں سمجھ گھدا گیا۔ حالانکہ اصل گالھ ایہی ہئی جو انھیں وچوں اکثر لفظ مقامی منڈا اتے دراوڑ زبانیں دے بن۔ جیرھے سنسکرت دے صوتی نظام دی وجہ کنوں اپنی نویں شکل وچ سنسکرتی بن گئے۔ اتے اچ اسان انھیں مقامی لفظیں دی اصل دی گول واسطے سنسکرت دے مستعار گھدے ہوئے لفظیں کوں بھن تر وڑتے آپنے اصل مقامی لفظیں دا حلیہ تبدیل کریندے کھڑوں (سہیل بخاری۔ 59) منڈاری دے کئی اصل لفظ اچ وی سرائیکی وچ موجود ہن۔ جیہدا بے بنیاد origin سنسکرت کوں سمجھیا

ویندے۔ کچی گالھ تان اییہ اے جو بہوں سارے سنڈھی پنجابی اتے اردو دے لفظیں دی اصل منڈاری وچ ہے نہ کہ سنسکرت وچ۔ کچھ منڈاری لفظ ملاحظہ ہوں۔ جیرھے ہو بہو سرائیکی وچ استعمال تھیدن۔ مثال دے طور تے

نانا۔ نانی۔ ماما۔ ماما۔ سالا۔ سالی۔ ساٹھو۔ ابا۔ ابو۔ وغیرہ۔ اینویں بہوں سارے

پے لفظ وی بہن، مثال دے طور تے

کنڈ۔ کھری (پاؤں) چانگ (جنگھ) مندری۔ نتھ۔ گہنا۔ دھسا۔ (فرید

کوئی-----104-105-106)

1۔ سکھیل بخاری۔ ڈاکٹر۔ لسانی مقالات (حصہ سوم) مقتدرہ قومی زبان۔ اسلام آباد۔ فروری

1991

2۔ فرید کوئی۔ سین الحق۔ اردو زبان کی قدیم تاریخ۔ اورینٹ ریسرچ سنٹر لاہور طبع دوم

1979

3-http://en.wikipedia.org/wiki/Mundari_Language

Digraph (دوہری ترمیم)

ایہہ بک مشہور اصطلاح اے جیرھی صوتیات وچ استعمال تھیدی اے۔ کشاف اصطلاحات از اعوان دے مطابق ”دو حروف کو یکجا لکھنا جو مل کر ایک صوت کے طور پر استعمال ہوتے ہوں“ سرائیکی وچ ایندی مثال ان اتے نج داملاپ یاں تے گ داملاپ یعنی نج اتے گ وغیرہ

اے ہر ایٹکی وچ کچھ لوکیں دا خیال اے جو ایندے واسطے انج علامت بنائی ونجے۔ ایندے واسطے اوسندھی زبان دی مثال ڈیندن۔ حالانکہ سندھیس دی بک مجبوری ہی کیونجوانھیں کنیں نون غنہ دی علامت کئے نھیں۔ Digraph دیاں کئی مثالیں دنیا دیں کئی زبانیں وچ ملدین۔ انگریزی وچ ڈو حرفیں دی ae کول رلاتے بک اواز دی ادائیگی کیتی ویندی اے۔ جینکوں Sheep sound آکھیا ویندے۔ ڈاکٹر ڈیوڈ کرشل صوتیات اتے لسانیات بارے آپنی ڈکشنری وچ Digraph بارے لکھدن۔

A term used in phonetics/phonology and graphetics /grophology to refer to a graphic unit in which two symobles have combined to function as a single element in a system e.g for th vowel in received pronunciation cat or the linked a in the classical spelling of some English words(e.g encyclopedia---).

ات واسطے میڈیا خیال اے نچا اتے ہکا ڈو حرفیں دی یکجائی دی مثال ہن۔ جیرھیاں بک صوت نال ادا تھیندین۔ ایندے واسطے انج حرف بنا کر اہیں ہر ایٹکی حرف تہی وچ بیا اضافہ کران ضروری کئے نھیں جہاں جو او پہلے وی بغیر آوازیں دے کئی حرفیں دا بار چائی کھڑی اے۔

سرائیکی دیاں پنج کاراوازاں

ب ج ڈ گ

محمد اسلم رسول پوری

Siraiki DiaN

Buchkar AwazaaN

(Implosive Sounds in Siraiki Language)

A discussion about origin of
siraiki's implosive sounds
in siraiki language

Muhammad Aslam Rasoolpuri